Justitieutskottets betänkande 1978/79:24

med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt gäller anslag till brottsförebyggande rådet jämte motioner

ANDRA HUVUDTITELN

Justitiedepartementet m. m.

1. **Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader.** Utskottet tillstyrker regeringens i propositionen 1978/79:100 bilaga 5 (justitiedepartementet) under punkten A 10 (s. 23–27) framlagda förslag och hemställer

att riksdagen till *Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1979/80 anvisar ett förslagsanslag av 3 956 000 kr.

2. **Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader.** Regeringen har under punkten A 11 (s. 27) föreslagit riksdagen att till Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader för budgetåret 1979/80 anvisa ett reservationsanslag av 3 604 000 kr.

Motioner

I motionen 1978/79:584 av Åke Gillström (s) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om en utredning innefattande en redovisning av samhällets totala utgifter på grund av skadegörelse och förslag om samordnade åtgärder med kommunförbunden för att nedbringa kostnaderna.

I motionen 1978/79:1190 av Åke Polstam m. fl. (c) hemställs såvitt nu är i fråga att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen under avsnittet "Kriminaliteten ändrar karaktär" anförts om det kriminalpolitiska reformarbetet (yrkande 1 delvis).

I motionen 1978/79:1751 av Inger Lindquist m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en övergripande utredning angående ungdomsbrottslighetens orsaker och utbredning, förslag till åtgärder för att effektivare förebygga lagöverträdelser av unga samt förslag om införande av nya påföljer.

Utskottet

I motionen 1190 pekas på att det under senare år vuxit fram en organiserad och ekonomisk brottslighet – inte sällan med internationella förgreningar – för vilken vår nuvarande kriminalpolitiska lagstiftning inte är helt anpassad,

eftersom den i så hög grad är inriktad på åtgärder mot den brottslighet som främst hänför sig till social utslagning av skilda slag. Motionärerna fäster uppmärksamheten på att de kriminella som ägnar sig åt de nyare formerna av brottslighet i regel inte är vårdmotiverade. Det måste därför enligt motionärerna noga övervägas vilket konkret innehåll vårdtanken kan ges när det gäller denna grupp kriminella. Enligt motionärerna måste det förestående kriminalpolitiska utredningsarbetet präglas av medvetande om nu angivna förhållanden. Motionen mynnar i denna del ut i en begäran om att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad i motionen anförts om det kriminalpolitiska reformarbetet.

Spörsmål av denna art aktualiserades i riksdagen i höstas vid behandlingen av propositionen 1978/79:62 om ändring i 1974 års lag om kriminalvård i anstalt (JuU 1978/79:15). I enlighet med förslag i propositionen vidtogs då i denna lag ändringar som syftade till att hindra att ett begränsat, särskilt brottsaktivt klientel får möjlighet att utnyttja permissioner från kriminalvårdens anstalter för fortsatt brottslighet. Andra ändringar syftade till en viss utvidgning av den grupp intagna, som på grund av flyktfara och risk för fortsatt brottslighet av särskilt allvarlig karaktär skall placeras på sluten anstalt och även i övrigt vara underkastad mer restriktiva föreskrifter.

Olika frågor om det kriminalpolitiska reformarbetet behandlades i höstas också av utskottet i ett betänkande med anledning av motioner om vissa kriminalpolitiska frågor (JuU 1978/79:9). Som en återspegling av vad som förekom under utskottets behandling av motionerna aviseras i årets budgetproposition (bil. 5 s. 9) en samordnad vidare behandling av de kriminalpolitiska lagstiftningsfrågor som återstår, sedan de närmast förestående reformplanerna på området färdigberetts. Av uttalanden i budgetpropositionen framgår bl. a. att regeringen inom kort kommer att föreläggas förslag om att tillkalla två utredningar med uppgifter i det aktuella hänseendet. Den ena utredningen avses i huvudsak ta sig an frågan om den framtida utformningen av kriminalvård i frihet och av alternativ till frihetsstraff. Den andra utredningen skall främst behandla frågor som mera direkt hänger samman med frihetsstraffen.

De nyss beskrivna ändringarna i lagen om kriminalvård i anstalt ligger i linje med önskemålen i motionen 1190, och enligt utskottets mening får det förutsättas att de synpunkter som motionärerna fört fram kommer att beaktas i det fortsatta reformarbetet. Någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motionen i här behandlad del är därför inte påkallad.

I motionen 584 framställs önskemål om en utredning innefattande en redovisning av samhällets totala utgifter på grund av skadegörelse och förslag om samordnade åtgärder med kommunförbunden för att nedbringa kostnaderna.

I motionen redovisas vissa undersökningar som gjorts angående samhällets utgifter för skadegörelse eller vandalisering samt olika kommunala

initiativ och kampanjer som genomförts i syfte att minska kostnaderna. Motionären uttalar att det är troligt att samhället totalt åsamkas kostnader för skadegörelse på flera hundra miljoner kronor årligen. Det finns enligt motionären anledning att samhällets olika myndigheter med större kraft gemensamt angriper problemet för att med olika åtgärder nedbringa kostnaderna. Enligt motionären är det troligt att förebyggande åtgärder kan ge önskat resultat när människorna starkare än i dag känner delaktighet och ansvar.

Enligt utskottets mening riktar motionären uppmärksamheten på en företeelse som är ägnad att inge allvarlig oro. Av tillgänglig statistik framgår att antalet skadegörelsebrott som kommit till polisens kännedom under senare år ökat kraftigt även om en viss tillbakagång kan skönjas för år 1978. För år 1977 noterades över 62 000 sådana brott. Av officiell statistik framgår att en mycket stor andel av dem som döms för skadegörelsebrott är ungdomar. När det gäller frågan om åtgärder mot skadegörelse är det enligt utskottets mening därför naturligt att i första hand sätta in spörsmålet i det större sammanhanget rörande åtgärder mot ungdomsbrottsligheten i allmänhet. Utskottet återkommer härtill i det följande.

Vad som sagts hindrar inte att frågan om åtgärder för att motverka skadegörelse tas upp som särskilt tema. Så har också skett i skilda sammanhang, bl. a. inom ramen för den verksamhet som brottsförebyggande rådet (BRÅ) bedriver. Sålunda har BRÅ nyligen redovisat en undersökning från kriminalvetenskapliga institutet vid Stockholms universitet som belyser de kostnader som drabbar landets kommuner, kommunala bolag och stiftelser till följd av skadegörelse (BRÅ-apropå 1978:1). Som ett led i ett pågående samarbete mellan BRÅ och hyresgäströrelsen anordnades i Stockholm i november 1978 en konferens om skadegörelsen i boendet. En skrift med dokumentation från konferensen har därefter publicerats. BRÅ undersöker f. n. möjligheterna att diskutera skadegörelse med bl. a. hyresgäströrelsen i Göteborg och i Malmö. Här skall vidare nämnas att BRÅ:s arbetsgrupp för barn- och ungdomsfrågor har till uppgift att studera olika former av skolanpassningsproblem, t. ex. skadegörelse, och att utarbeta rekommendationer och förslag till brottsförebyggande åtgärder. Skadegörelsebrotten behandlas också i en inom BRÅ:s kansli i december 1978 utarbetad rapport (BRÅ-rapport 1978:2) Brottsutvecklingen. I rapporten uttalas bl. a. att denna brottslighet kan ses som en viktig social indikator på ungdomars problem och i detta perspektiv är en brottsgrupp som är viktig att studera. Av intresse att nämna i sammanhanget kan också vara en undersökning rörande offer för tillgrepp, skadegörelser och våld – tillkommen under medverkan av bl. a. BRÅ – som publicerades av statistiska centralbyrån år 1977 (Promemorior från SCB 1977:7).

Utskottet vill gärna ansluta sig till tankegångarna i motionen 584 att det erfordras samordnade åtgärder från bl. a. berörda myndigheter och organisationer för att hejda utvecklingen av det slags brottslighet det här gäller. Med

hänsyn till den verksamhet i detta syfte som enligt vad nyss anförts bedrivs inom BRÅ och till de initiativ som redan tagits saknas emellertid enligt utskottets mening anledning för riksdagen att påkalla ytterligare åtgärder.

Vad gäller motionärens begäran om en redovisning av samhällets utgifter till följd av skadegörelse bör nämnas att utskottet tidigare, bl. a. år 1977, haft uppe till behandling det mera övergripande önskemålet om en utredning av vad brottsligheten totalt kostar samhället och de enskilda (JuU 1976/77:19). Motionsyrkanden härom har avstyrkts bl. a. under hänvisning till arbete med olika kostnadsberäkningar inom rikspolisstyrelsen och samarbetsorganet för ADB inom rättsväsendet. Samtidigt menade utskottet att en uppföljning och samordning av resultaten härav i lämpligt sammanhang borde ske genom BRÅ, som också borde undersöka förutsättningarna för en sådan total kostnadsberäkning som hade föreslagits i motionen. Vad utskottet då uttalade äger alltjämt giltighet. Något initiativ från riksdagens sida med anledning av det nu behandlade motionsönskemålet är enligt utskottets mening inte erforderligt.

Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motionen 584.

I motionen 1751 efterlyses en övergripande utredning angående ungdomsbrottslighetens orsaker och utbredning, förslag till åtgärder för att effektivare förebygga lagöverträdelser av unga och förslag om införande av nya påföljder.

Motionärerna erinrar om vikten av klara riktlinjer och handlingsmönster för de unga och om betydelsen av uppfostran och föräldraengagemang samt en förbättrad skol-, fritids- och bostadsmiljö. De anför vidare att det är viktigt att straffpåföljderna utformas så att de verkligen kan förväntas avhålla från fortsatt brottslighet. Det fordras enligt motionärerna att vi är öppna för förslag och idéer som i andra länder visat sig användbara. Härvidlag hänvisar motionärerna till goda erfarenheter av systemet med samhällstjänst i England och Nya Zeeland.

Ungdomsbrottsligheten har under senare år tilldragit sig ett ökat intresse bl. a. inom ramen för BRÅ:s verksamhet, annan statlig utredningsverksamhet och inom riksdagen.

Här bör först nämnas det arbete som utförts av 1956 års klientelundersökning. Dess forskningsresultat har redovisats i betänkandena (SOU 1971:49, 1972:76, 1973:25, 1973:49 och 1974:31) Unga lagöverträdare I–V. I en rapport från BRÅ (BRÅ-rapport 1975:2) Unga lagöverträdare har bl. a. sammanfattats vissa forskningsresultat och kriminalpolitiska slutsatser av klientelundersökningen. Som ett led i uppföljningen av klientelundersökningens resultat pågår inom utvecklingsenheten inom BRÅ ett forskningsprojekt, kallat Samhället och de unga lagöverträdarna. En slutrapport beräknas bli framlagd under första hälften av år 1979. Inom BRÅ:s utvecklingsenhet pågår f. n. ytterligare två projekt med direkt anknytning till frågorna om ungdomskriminaliteten. Det ena projektet kallas Olämpliga ungdomsmiljöer. Det är en del i en utredning om social utslagning och ekonomisk brottslighet som

initierats av Stockholms kommunstyrelse. Resultatet av detta arbete beräknas föreligga vid slutet av år 1979. Det andra projektet kallas Brottsliga ungdomsgäng. Det arbete som hittills utförts i denna studie anses mycket löftesrikt, särskilt när det gäller att utröna orsakerna till vissa typer av brott, t. ex. vandalisering och vissa vålds- och egendomsbrott. I anslutning till projektet som också bygger på resultaten från 1956 års klientelundersökning, framhålls att gängbrottsligheten är den vanligaste formen av ungdomskriminalitet. En preliminär rapport om projektet beräknas bli publicerad under våren 1979.

Bland övriga resultat av BRÅ:s verksamhet på det aktuella området bör här pekas på en rapport som lagts fram av arbetsgruppen för barn- och ungdomsfrågor (BRÅ-rapport 1977:6) Handläggning av ungdomsmål II. I ett särskilt avsnitt i rapporten tas upp frågor om förebyggande åtgärder för barn och ungdom inom ett brett spektrum av samhällets olika funktioner. Olika frågor om samarbetet mellan socialvård, skola och polis m. m. behandlas i en rapport från rådets utredningsenhet (BRÅ-rapport 1976:2) Samarbete för barn och ungdom. Utvecklingsenheten publicerade år 1977 en utvärdering av försöksverksamhet inom Stockholmspolisen med polis som fritidsledare (BRÅ-rapport 1977:3) Polisen som fritidsledare. Under hösten 1978 gjorde BRÅ en särskild satsning under rubriken Vad skall vi göra åt ungdomsbrottsligheten? Som ett led i denna satsning anordnades i oktober 1978 en konferens om samhällets reaktioner på ungdomsbrott och i anslutning härtill publicerades ett stort temanummer av BRÅ-apropå ägnat ungdomsbrottsligheten (BRÅ-apropå 1978:3).

Olika frågor rörande brottsförebyggande verksamhet riktad till barn och ungdom behandlas i det av 1975 års polisutredning nyligen framlagda betänkandet (SOU 1979:6) Polisen. Utredningen finner det angeläget att olika former av brottsförebyggande verksamhet och aktiviteter som polisen deltar i utvecklas ytterligare.

Frågan om påföljder för unga lagöverträdare har på senare tid tagits upp i en rapport från BRÅ:s arbetsgrupp rörande kriminalpolitik (BRÅ-rapport 1977:7) Nytt straffsystem, Idéer och förslag, liksom i ungdomsfängelseutredningens betänkande (SOU 1977:83) Tillsynsdom. I både rapporten och betänkandet har aktualiserats sådana påföljder som samhällstjänst och frihetsberövande under veckoslut såsom de tillämpas i bl. a. England och Nya Zeeland. Ungdomsfängelseutredningen förutsätter att påföljdsformen samhällstjänst kommer att ytterligare övervägas i annan ordning. Efter gemensam remissbehandling övervägs f. n. BRÅ-rapporten och ungdomsfängelseutredningens betänkande i justitiedepartementet (Jfr JuU 1978/79:9). De av motionärerna aktualiserade frågorna om påföljder för unga lagöverträdare torde komma att ingå i det fortsatta kriminalpolitiska reformarbete som – enligt vad som angetts i det föregående – aviseras i årets budgetproposition. Detta arbete kommer bl. a. att gälla frågan om alternativ till frihetsstraff. Förslag till lagstiftning om avskaffande av påföljden ungdomsfängelse

kommer att föreläggas riksdagen redan under innevarande riksmöte.

De i motionen 1751 aktualiserade spörsmålen rörande åtgärder mot ungdomsbrottsligheten är som framgår av det anförda föremål för uppmärksamhet i skilda sammanhang. Något särskilt initiativ av riksdagen till följd av motionen erfordras enligt utskottets mening inte. Utskottet avstyrker därför bifall till motionen.

Utskottet har ingen erinran mot regeringens medelsberäkning under förevarande anslag.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande *medelsberäkningen* med bifall till regeringens förslag till *Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader* för budgetåret 1979/80 anvisar ett reservationsanslag av 3 604 000 kr.,
2. att riksdagen beträffande det *kriminalpolitiska reformarbetet* avslår motionen 1978/79:1190 i här behandlad del (yrkande 1 delvis),
3. att riksdagen beträffande *åtgärder mot skadegörelse* avslår motionen 1978/79:584,
4. att riksdagen beträffande *åtgärder mot ungdomsbrottsligheten* avslår motionen 1978/79:1751.

Stockholm den 27 februari 1979

På justitieutskottets vägnar
BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Åke Polstam (c), Eric Jönsson (s), Bertil Johansson (c), Lilly Bergander (s), Gunde Ranekskog (c), Kerstin Andersson i Kumla (s), Håkan Winberg (m), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Svea Wiklund (c), Gunilla André (c), Martin Segerstedt (s), Iris Mårtensson (s) och Bonnie Bernström (fp).